

APMIERINĀTĪBA AR ĢIMENES VIDĪ: ĢIMENES VIDES SKALAS “IDEĀLĀS” FORMAS ADAPTĀCIJA LATVIJAS KULTŪRVIDĒ

Satisfaction with Family Environment: the Adaptation of Ideal Form of Family Environment Scale in the Cultural Environment of Latvia

Aivis Dombrovskis

Riga Teacher Training and Educational Management Academy

Abstract. *In the article “Satisfaction with Family Environment: The adaptation of Ideal form of Family Environment Scale in The cultural environment of Latvia”, author presents results and way of adaptation of Family Environment Scale – I form (FES-I) in cultural environment of Latvia, because this tool wasn’t adapted. Representative sample of research consisted from 501 respondents in age from 18 to 27 ($M = 20,33$; $SD = 1,94$). At the same time author shows how to determine satisfaction with family environment using the Satisfaction with Family Environment – Real form and FES – I form. There are used methods of statistic which are recommended for processes of tests’ adaptation, namely, Cronbach’s alpha, factorial, divergent and convergent validity, linguistic validity. The main goal was to provide a qualitative process of FES- I adaptation in cultural environment of Latvia, to provide a qualitative tool for specialists to research family environment. During the research the main psychometric indicators of the tests were calculated and the tool was successfully adapted in cultural environment of Latvia.*

Keywords: *Family; FES; FES – I; Ideal form; Family Environmental Scale; Latvia; Moos.*

Ievads

Introduction

Mūss un Mūsa (Moos & Moos, 2009) ir klasificējuši ģimenes pēc ģimenes klimata (vides) rādītājiem, izstrādājot aptauju Ģimenes vides skala (ĢVS) (*Family Environment Scale (FES)*). Kā norāda Adams ar kolēģiem, ĢVS ir ļoti veiksmīgi izstrādāts dažādu ģimenes aspektu izpētes instruments (Adam et al., 2010).

Mūss un Mūsa (Moos & Moos, 2009) klasificējuši ģimenes septiņos ģimenes vides tipos: uz neatkarību orientēta ģimene, uz sasniegumiem orientēta ģimene, intelektuāli kulturāli orientēta ģimene, morāli reliģiski orientēta ģimene, uz

atbalstu orientēta ģimene, uz konfliktiem orientēta ģimene, dezorganizēta ģimene. Ar ĢVS aptauju nosaka ģimenes vides tipus: uz sadarbību orientēta ģimene, kurā ģimenes locekļi uzticas, atbalsta un palīdz cits citam; uz konfliktiem orientēta – savstarpējie konflikti starp ģimenes locekļiem; uz neatkarību orientēta – cik brīvi katrs ģimenes loceklis var pats pieņemt lēmumus; uz sasniegumiem orientēta ģimene; intelektuālā - kultūras orientācija ģimenē; uz aktīvu atpūtu orientēta ģimene; ģimenes vide ar morāli reliģisku uzsvāru – ģimenē svarīgi morālie un reliģiskie jautājumi un vērtības; orientācija uz kontroli – norāda, cik daudz noteikumu un likumu jāievēro ģimenes dzīvē, un orientācija uz organizāciju – kā ģimenē tiek ievērota kārtība, kā tiek plānotas ģimenes aktivitātes. Tiek izdalītas trīs ģimeņu grupas: uz personības izaugsmi orientēta ģimene, uz attiecībām orientēta ģimene, uz sistēmas uzturēšanu orientēta ģimene.

Mūsa un Mūsas (Moos & Moos, 2009) Ģimenes vides skalas Reālās vides (ĢVS - R) forma, Latvijā adaptējis A. Dombrovskis (2014), dod plašu ģimenes vides klasifikāciju un pēc šīs klasifikācijas var noteikt kādā ģimenes vidē pētāmais dzīvo, bet pēc šīs vienas skalas nav nosakāms vai pētāmais ir apmierināts ar šo vidi, vai nav apmierināts, tāpēc būtu nozīmīgi psiholoģijas zinātni papildināt ar Latvijas vidē adaptētu instrumentu ĢVS- I formu (Ģimenes Vides Skalās Ideālā forma). Salīdzinot reālo situāciju ar vēlmēm pēc ideālās situācijas, var spriest par pētāmā apmierinātību ar reālo situāciju. Ja reālā situācija sakrīt ar ideālo situāciju, tad tas norāda, ka pētāmais ir apmierināts ar reālo situāciju. Šī raksta mērķis ir iepazīstināt profesionāļus ar Ģimenes vides skalas Ideālās formas (ĢVS- I) oriģinālajiem un adaptācijas procesā iegūtajiem psihometriskajiem rādītājiem, to atbilstību vispārējām testu adaptācijas prasībām.

ĢVS – I adaptācija *Adaptation of FES - I*

Instrumenta apraksts

Ģimenes vides skala (ĢVS) (*Family Environment Scale, FES*), ideālā forma "I", ideālā ģimenes vide (ĢVS – I), kuru izveidoja Mūs un Mūsa (Moos & Moos, 2009), Latvijas kultūrvīdē vēl nav tikusi adaptēta.

Aptauja Ģimenes vides skala (*Family Environment Scale, FES*) sastāv no 3 pieaugušo formām: Reālā; Ideālā un Gaidas (90 jautājumiem katrā formā) un vienas bērnu formas. Autors pētījumā izmanto un apraksta ĢVS–I formu, t.i. ideālo ģimenes vidi, ģimenes vidi, kādu respondents vēlētos sev nākotnē (Moos & Moos, 2009).

Visām formām ir vienādas struktūras un satura atbilžu veidlapas, kurās atbildes uz jautājumiem tiek sniegtas ar norādi „P” piekrītu vai „N” nepiekrītu. Visas atbildes sakārtotas 10 apakšskālās, kas atbilžu lapā veido 10 vertikālas kolonnas (Moos & Moos, 2009):

- 1) Sadarbība (*Cohesion*) – norāda uz uzticēšanās, atbalsta un palīdzības pakāpi, kādu ģimenes locekļi nodrošina viens otram;
- 2) Ekspresija (*Expressiveness*) – norāda uz ģimenes locekļu atbalstu emociju un izjūtu tiešām, atklātām, intensīvām izpausmēm;
- 3) Konflikti (*Conflict*) – brīvi pausto dusmu un konfliktu ekspresijas summa ģimenes locekļiem kopumā;
- 4) Neatkarība (*Independence*) – norāda, kurš ģimenes loceklis ir dogmatisks, kurš ir pašpietiekams un realizē savus lēmumus;
- 5) Orientācija uz sasniegumiem (*Achievement orientation*) – norāda, cik daudz ģimenes locekļi iesaistās aktivitātēs (piemēram, skolā, darbā vai citur), kas tiek veiktas, lai gūtu sasniegumus;
- 6) Intelektuālā kultūras orientācija (*Intellectual-cultural orientation*) – norāda uz ģimenes interešu līmeni politiskās, intelektuālās un kultūras aktivitātēs;
- 7) Aktīva atpūta (*Active-recreational orientation*) – kopējais apjoms ģimenes līdzdalībai sociālās un atpūtas aktivitātēs;
- 8) Morāli reliģiskais uzsvars (*Moral-religious emphasis*) – ģimenē tiek likts uzsvars uz ētiku, reliģiskiem rakstiem un vērtībām;
- 9) Organizācija (*Organization*) – svarīguma pakāpe saprotamībai un struktūrai, plānojot ģimenes aktivitātes un atbildību;
- 10) Kontrole (*Control*) – cik daudz likumu un noteikumu tiek lietots ģimenes dzīvē.

10 apakšskalas tiek sadalītas trīs dimensijās (Moos & Moos, 2009):

I. Attiecību dimensija iekļauj 1. Sadarbības, 2. Ekspresijas un 3. Konfliktu apakšskalas;

II. Personiskās izaugsmes (vai mērķorientācijas) dimensija iekļauj 4. Neatkarības, 5. Orientācijas uz sasniegumiem, 6. Intelektuālo, 7. Aktīvas atpūtas, 8. Morāli reliģisko apakšskalas.

III. Sistēmas uzturēšanas dimensija iekļauj 9. Organizācijas un 10. Kontroles apakšskalas.

Attiecību un sistēmas uzturēšanas dimensija atspoguļo, pirmkārt, ģimenes iekšējās vides funkcionalitāti, savukārt personīgās izaugsmes dimensija atspoguļo saikni starp ģimeni un plašāku sociālo vidi (Moos & Moos, 2009).

Skalas reālā forma (Moos & Moos, 2009) palīdz aprakstīt to, kā respondents pašreiz uztver savu ģimeni. Pēc iegūtajiem datiem var izveidot ģimenes vides profilu. Izmantojot personības izaugsmes, attiecību un sistēmas uzturēšanas raksturojumus, Mūs un Mūsa (Moos & Moos, 2009) identificēja astoņus ģimeņu tipus. Lūk, šo ģimeņu iedalījums trīs dimensiju grupās:

Uz personības izaugsmi orientētas ģimenes

Šī tipa ģimenēm ir novērojama vismaz viena paaugstināta apakšskala (T vērtība ≥ 60) personības izaugsmes sfērā, izņemot aktīvas atpūtas orientāciju. Šeit iekļaujas:

- Uz neatkarību orientētas ģimenes (14,2 %; neatkarība ≥ 60 un neatkarība $\geq$ sasniegumi, intelektuāli kulturāla un morāli reliģiskā apakšskalas);
- Uz sasniegumiem orientētas ģimenes (11,2 %; sasniegumi ≥ 60 un sasniegumi $\geq$ intelektuāli– kulturālā un morāli reliģiskās apakšskalas).
- Morāli reliģiski orientētās ģimenes iedala divos tipos:
  - 1) Strukturētas morāli reliģiskās ģimenes (17,6 %; morāli reliģiskais ≥ 60 , morāli reliģiskais $\geq$ intelektuāli kulturālais un organizācija > 50);
  - 2) Destrukturizētas morāli reliģiskās ģimenes (6,0 %; morāli reliģiskais ≥ 60 , morāli reliģiskais $\geq$ intelektuāli kulturālais un organizācija ≤ 50).
- Intelektuāli–kulturāli orientēta ģimene (13,1 %; intelektuāli kulturālais ≥ 60).

Uz sadarbību orientētas ģimenes:

Šīs ģimenes nevar klasificēt kā uz personības izaugsmi orientētas ģimenes un tajās ir vismaz viena paaugstināta apakšskala attiecību jomā. Tās sevī iekļauj:

- Uz atbalstu orientētas ģimenes (15,3 %; sadarbība vai ekspresija, vai abas kopā ≥ 60 un vai citādākā skatījumā– sadarbība vai ekspresija $\geq$ konflikti);
- Konfliktorientētās ģimenes (5,2 %; konflikts ≥ 60).

Uz sistēmas uzturēšanu orientētas ģimenes:

Šeit iekļaujas tās ģimenes, kuras netiek kategorizētas kā uz personības izaugsmi vai uz sadarbību orientētās ģimenes. Šajā grupā iekļaujas:

- Dezorganizētas ģimenes (7,5 %; organizācija ≤ 50).

Kā norāda metodikas autori, šajās septiņās ģimeņu kategorijās iekļaujas 90 % no ģimeņu profiliem (Moos & Moos, 2009). Oriģinālās Ģimenes vides skalas iekšējās saskaņotības rādītāji apakšskalām ir robežās no $\alpha = 0,61$ līdz $\alpha = 0,78$.

Aizpildīšanas procedūra

Pirmajā lapā ir aprakstīta aptaujas aizpildīšanas instrukcija, tai seko 2 lapaspuses ar 90 apgalvojumiem par ģimeni, bet beigās ir viena atbilžu lapa, kurā ir tukša atbilžu tabula ar 90 rūtiņām un atbilžu paraugiem – P patiens vai lielākoties patiens un N nepatiens vai lielākoties nepatiens un atbilstošais apgalvojums atzīmējams ar slīpkrustu „X” virs vai zem apgalvojuma numura. Respondenti tika iepazīstināti ar aptaujas aizpildīšanas prasībām, izskaidrots

aizpildīšanas piemērs. Respondenti netika ierobežoti laikā, kurā viņiem bija jāaizpilda aptaujas, katrs strādāja savā ātrumā un pēc savām spējām.

Izlase

Adaptācijas izlasē tiek apstrādāti un analizēti dati par 501 respondentu (N = 501) vecumā no 18 līdz 27 gadiem (M = 20,33; SD = 1,94). Pēc dzīves vietas - 38,3 % dzīvo kopā ar vecākiem - 28,9 % dzīvo savā mājvietā, bet 32,7 % dzīvo augstskolas dienesta viesnīcā. Bērniņu 47,7 % respondentes pavadīja dzīvojot pilsētā, bet 52,3 % laukos. Pēc ģimenes stāvokļa pētījuma veikšanas brīdī 73,5 % respondentes bija neprecētas, 6,8 % - precētas, 18,6 % dzīvoja kopā ar draugu vai draudzeni, bet 1,2 % respondentēm laulība bija šķirta.

Lielāko izlases daļu pēc tautības veido latvietes (N = 424; 84 %), tad seko krievietes (N = 57; 11,4 %), polietes (N = 8; 1,6 %), baltkrievietes (N = 7; 1,4 %). Citas tautības ir ļoti maz pārstāvētas: lietuvietes (N = 3; 0,6 %), čigāniete (N = 1; 0,2 %) un tatāriete (N = 1; 0,2 %).

Rezultāti

Ģimenes vides skalas „I” formas (ĢVS–I) lingvistiskā adaptācijas procedūra Aptauja tika tulkota no angļu uz latviešu valodu divas reizes. Tulkojumi tika salīdzināti un analizēti Latvijas kultūrvides kontekstā. Tika izveidota ekspertu grupa, kura veica tulkojumu analīzi. Tad iegūtais latviskais materiāls tika tulkots atpakaļ uz angļu valodu un veikta satura un jēgas salīdzināšana. Tulkojumu veica vairākas savstarpēji neatkarīgas personas, kuras pārzina gan latviešu, gan angļu valodu, komisijas sastāvā bija persona, kuras dzimtā valoda ir angļu, bet pārvalda arī latviešu valodu dzimtās valodas līmenī. Tika izvēlēts labākais tulkojums un organizēta testa pantu pārbaude pēc jēgas un formulējuma. Testa pārbaudes gaitā tika organizēta respondentu grupa, kas sastāvēja no 4 cilvēkiem, lai noskaidrotu viņu viedokli par testa pantu formulējumu skaidrību, instrukciju izpratni un nepieciešamo testa izpildes laiku (Raščevska, 2005). Rezultātā tika pieņemts lēmums par labāko tulkojumu.

Ģimenes vides skalas „I” formas (ĢVS–I) psihometriskā adaptācija

Apakšskalās Saskaņa – I pantu Kronbaha alfa = 0,7, kas ir tuvu oriģinālās versijas $\alpha = 0,78$ (Moos & Moos, 2009). Oriģinālajai apakšskalai M = 8,10, SD = 1,20 adaptētajai versijai M = 0,92, SD = 0,13. Diskriminācijas indekss ir robežās no 0,17 līdz 0,50, kā norāda Raščevska, tad pantu diskriminācijas indeksi nedrīkst būt ļoti tuvi nullei, bet vislabākie ir tie panti, kuru grūtības un diskriminācijas indeksi atrodas robežās no 0,2 līdz 0,8 (Raščevska, 2005).

Pantu grūtības indeksi ir robežās no 0,82 līdz 0,99. Apakšskala Saskaņa sastāv no pantiem: 1; 11; 21; 31; 41; 51; 61; 71; 81.

Apakšskalās Saskaņa psihometriskie rādītāji uzskatāmi par atbilstošiem psihometriskajām prasībām un izmantojami turpmākajā pētnieciskajā darbā.

Izanalizējot apakšskalās Ekspresivitāte – I psihometriskos rādītājus un veicot izmaiņas apakšskalās struktūrā 12. pants un 72. pants tika izslēgti no aptaujas zemo diskriminācijas indeksu dēļ: 12.pants: „Ģimenes locekļi mājas varēs teikt jebko” ($d_{12} = 0,09$) un 72. pants: „Ģimenes locekļi parasti rūpīgi apsvērs to, ko viņi saka viens otram” ($d_{72} = 0,06$), jo tie nepietiekami diferencē respondentus pēc mērāmās pazīmes (Raščevska, 2005). Pārējie panti uzrāda diskriminācijas indeksus robežās no 0,13 līdz 0,25. Pantu grūtības indeksi adaptācijas izlasei no 0,23 līdz 0,89. Adaptētās versijas $\alpha = 0,43$, bet oriģinālās versijas Kronbaha alfa = 0,69. Oriģinālajai apakšskalai $M = 6,67$, $SD = 1,49$ (Moos & Moos, 2009) adaptētajai versijai $M = 0,71$, $SD = 0,17$. Apakšskala Ekspresivitāte – I sastāv no 7 pantiem: 2; 22; 32; 42; 52; 62; 82.

Neraugoties uz zemo Kronbaha alfu adaptētajā versijā, bet, lai saglabātu ĢVS-I pietuvinātu oriģinālajai ĢVS-I struktūrai, tika pieņemts lēmums: Ekspresivitāte – I apakšskalu izmantot pētniecībā.

Apakšskalās Konflikti - I oriģinālā Kronbaha $\alpha = 0,75$ (Moos & Moos, 2009), adaptācijas versijai $\alpha = 0,65$. Pantu diskriminācijas indeksi atrodas robežās no 0,08 līdz 0,43, bet pantu grūtības indeksi atrodas robežās no 0,02 līdz 0,48. Vissliktāko pantu diskriminācijas indeksu otrajā adaptācijas versijā uzrāda 13. pants: „Ģimenes locekļi visai reti atklāti dusmosies” ($d_{13} = 0,08$). Tāpēc 13. pants no apakšskalās tiek izslēgts, jo šī panta diskriminācijas indekss ir ļoti zems un nepietiekami diferencē respondentus pēc mērāmās pazīmes (Raščevska, 2005). Apakšskalās Konflikti - I grūtības indeksi ir robežās no 0,02 līdz 0,48. Zemāko grūtības indeksu uzrāda 53. pants „Ģimenes locekļi dažreiz viens otru sitīs” (grūtības indekss 0,02), lai šis pants ir viegls, tas pietiekoši labi izskaidro faktoru Konflikti - I, jo diskriminācijas indeksi ir $d_{53} = 0,43$. Oriģinālajai apakšskalai $M = 2,55$, $SD = 1,54$ adaptētajai versijai $M = 0,08$, $SD = 0,14$. Apakšskala Konflikti – I sastāv no pantiem: 3; 23; 33; 43; 53; 63; 73; 83.

Apakšskalās Konflikti - I psihometriskie rādītāji atbilst vispārējām psihometrisko rādītāju prasībām psiholoģiskajiem testiem (Raščevska, 2005) un apakšskala izmantojama pētījumiem.

Apakšskalās Neatkarība – I psihometrisko rādītāju analīze: adaptācijas versijā diskriminācijas indeksi atrodas robežās no 0,02 līdz 0,26. Viszemākie diskriminācijas indeksi ir 4., 14., 44., 64., 74., 84. pantiem, pantu grūtības indeksi atrodas robežās no 0,21 līdz 0,91. Sakarā ar zemiem diskriminācijas indeksiem no apakšskalās Neatkarība - I tiek izņemts 44. pants „Mūsu ģimenē viss piederēs visiem un būs ļoti maza personīgā telpa” ($d_{44} = 0,02$), 64. pants „Ģimenē tiks respektēts un atbalstīts citu viedoklis un vēlmes” ($d_{64} = 0,09$), 74. pants „Ģimenē būs jāsaskaņo un jāvienojas par vienu kopējo viedokli” ($d_{74} = 0,04$) un 84.pants „Ģimenē neatbalstīs viedokļu dažādību” ($d_{84} = 0,02$). Apakšskala uzrāda ļoti

zemu iekšējās saskaņotības koeficientu Kronbaha alfa = 0,33. Apakšskalas Neatkarība - I oriģinālā Kronbaha alfa ir 0,61, kas tikai nedaudz pārsniedz 0,5. Tomēr, kā norāda Raščevska, tad reizēm personības testos ir pieļaujama Kronbaha alfa, kas ir zemāka par 0,5, tāpat viņa norāda, ka skalām ar lielāku pantu skaitu ir potenciāla iespēja uzrādīt labāku iekšējās saskaņotības indeksu (Raščevska, 2005), bet dotā apakšskala sastāv no 5 pantiem: 4; 14; 24; 34; 54. Oriģinālajai apakšskalai $M = 7,03$, $SD = 1,24$ adaptētajai versijai $M = 0,55$, $SD = 0,22$. Apakšskala Neatkarība – I izmantojama pētniecībā.

Orientācija uz sasniegumiem – I pantu diskriminācijas indeksi ir robežās no – 0,01 līdz 0,23 un pantu grūtības indeksi robežās no 0,13 līdz 0,93. Viszemākos diskriminācijas indeksus uzrāda 25. pants "Ģimenē mēs „neskaitīsim naudu otra makā” ($d_{25} = -0,01$), 55. pants „Ģimenē reti uztrauksimies par ģimenes locekļu karjeras iespējām, atzīmēm skolā utt., būs labi tā kā ir” ($d_{55} = 0,08$), 85. pants „Ģimenes locekļu sasniegumi vienmēr tiks salīdzināti ar citu cilvēku sasniegumiem darbā, mācībās utt.” ($d_{85} = 0,03$). Šie trīs panti tiek izņemti no aptaujas zemo pantu diskriminācijas indeksu dēļ. Arī 15. un 75. pants uzrāda zemus pantu diskriminācijas indeksus: 15. pants: „Ģimenei būs ļoti svarīgi tikt dzīvē uz priekšu” ($d_{15} = 0,14$) un 75. pants: „Padari darbu un tikai tad domā par izklaidi!” – tas kļūs par ģimenes likumu” ($d_{75} = 0,13$). Tomēr 15. un 75. pants tiek atstāti aptaujā, lai maksimāli saglabātu adaptētās versijas pietuvinātību oriģinālajai versijai. Iekšējās saskaņotības rādītājs Kronbaha alfa = 0,40, oriģinālā Kronbaha alfai = 0,64. Apakšskala Orientācija uz sasniegumiem – I sastāv no pantiem: 5; 15; 35; 45; 65; 75. Oriģinālajai apakšskalai $M = 7,11$, $SD = 1,44$ adaptētajai versijai $M = 0,52$; $SD = 0,16$.

Tiek pieņemts lēmums, ka ĢVS-I formas apakšskala Orientācija uz sasniegumiem - I izmantojama turpmākajos pētījumos.

Apakšskalas Intelektuāli kulturāla orientācija - I psihometriskie rādītāji: Pantu diskriminācijas indeksi atrodas robežās no 0,21 līdz 0,41, bet pantu grūtības indeksi atrodas robežās no 0,45 līdz 0,91, kas ir uzskatāmi par labiem. Iekšējās saskaņotības rādītājs - standartizētā Kronbaha alfa = 0,63, bet apakšskalas oriģinālā Kronbaha alfa ir 0,78. Oriģinālajai apakšskalai $M = 5,84$; $SD = 1,65$ adaptētajai versijai $M = 0,80$; $SD = 0,20$. Apakšskala sastāv no 9 pantiem: 6; 16; 26; 36; 46; 56; 66; 76; 86.

Tiek pieņemts lēmums: pamatojoties uz to, ka ĢVS - I formas apakšskala Intelektuāli kulturāla orientācija - I uzrāda labus psihometriskos skalas rādītājus, skalu izmantot turpmākajā pētnieciskajā darbā.

Apakšskalas Aktīva atpūta - I psihometriskie rādītāji: Pantu diskriminācijas indeksi ir robežās no 0,27 līdz 0,50, bet pantu grūtības indeksi ir no 0,60 līdz 0,91, kas atbilst labiem psihometriskajiem rādītājiem pēc vispārpieņemtajām prasībām testu adaptācijai. Apakšskalas iekšējās saskaņotības rādītājs Kronbaha alfa = 0,66, apakšskalas oriģinālā Kronbaha alfa = 0,67. Oriģinālajai apakšskalai $M = 7,70$;

SD = 1,41 (Moos & Moos, 2009), adaptētajai versijai M = 0,83; SD = 0,19. Apakšskala sastāv no 9 pantiem: 7; 17; 27; 37; 47; 57; 67; 77; 87. Apakšskalas psihometriskie, adaptētās versijas, rādītāji ir ļoti tuvi oriģinālajiem psihometriskajiem rādītājiem, tāpēc tiek nolemts, ka apakšskala Aktīva atpūta - I ir izmantojama turpmākajā pētnieciskajā darbā.

ĢVS-I apakšskalas Morāli reliģiskais uzsvars – I pantu psihometriskā analīze: Pantu diskriminācijas indeksi ir robežās no 0,09 līdz 0,50, bet pantu grūtības indeksi ir robežās no 0,26 līdz 0,81, viszemāko pantu diskriminācijas indeksu uzrāda 68. pants ($d_{68} = 0,09$), tāpēc tiek nolemts 68. pantu izslēgt no apakšskalas.

Apakšskalas iekšējās saskaņotības rādītājs - standartizētā Kronbaha alfa = 0,68, bet apakšskalas oriģinālā Kronbaha alfa = 0,78. Oriģinālajai apakšskalai M = 5,76; SD = 2,22 (Moos & Moos, 2009), adaptētajai versijai M = 0,49; SD = 0,24. Apakšskala sastāv no 8 pantiem: 8; 18; 28; 38; 48; 58; 78; 88. Tiek nolemts, ka apakšskala Morāli reliģiskais uzsvars – I atbilst vispārpieņemtajām testu adaptācijas psihometriskajām prasībām un ir izmantojama turpmākajā pētnieciskajā darbā.

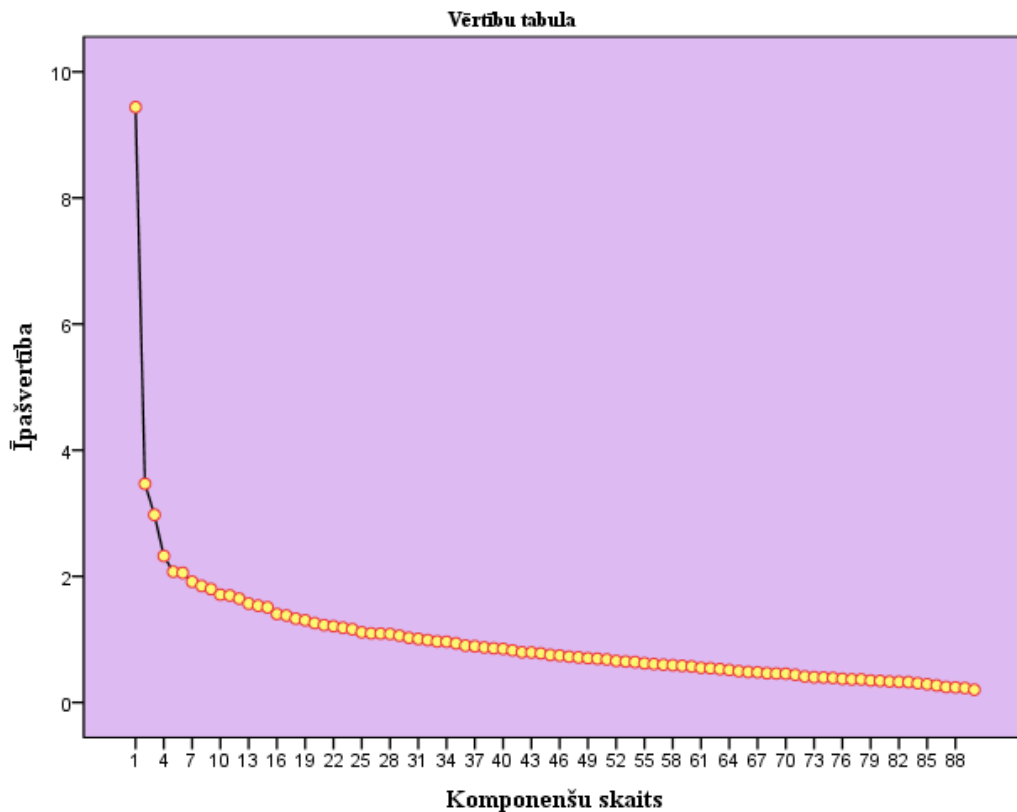
ĢVS-I apakšskalas Organizēšana - I psihometrisko rādītāju analīze uzrāda, ka pantu diskriminācijas indeksi ir robežās no 0,09 līdz 0,36, bet pantu grūtības indeksi ir robežās no 0,53 līdz 0,94. Apakšskalas iekšējās saskaņotības rādītāji Kronbaha alfa = 0,56, apakšskalas Organizēšana - I oriģinālā Kronbaha alfa = 0,76. Oriģinālajai apakšskalai M = 6,33; SD = 1,88 (Moos & Moos, 2009), adaptētajai versijai M = 0,84; SD = 0,15. Izvērtējot apakšskalas Organizēšana - I adaptācijas versijā iegūtos psihometriskos rādītājus, tika pieņemts lēmums apakšskalu atstāt deviņu pantu: 9; 19; 29; 39; 49; 59; 69; 79; 89, sastāvā un izmantot pētniecībā.

ĢVS-I apakšskalas Kontrole - I psihometriskie rādītāji: Pantu diskriminācijas indeksi ir robežās no -0,01 līdz 0,23, bet Grūtības indeksi robežās no 0,09 līdz 0,82. viszemākie diskriminācijas indeksi ir 10 pantam "Ģimenes locekļi reti centīsies izkomandēt viens otru" un 90 pantam „Es neko daudz nevaru izmainīt savas ģimenes dzīvē” - ($d_{10} = 0,07$; $d_{90} = -0,01$), šos pantus izņem no apakšskalas to zemo diskriminācijas indeksu dēļ. Apakšskalas Kontrole - I iekšējās saskaņotības rādītājs standartizētā Kronbaha alfa = 0,4, bet oriģinālā Kronbaha alfa = 0,67. Oriģinālajai apakšskalai M = 3,78; SD = 1,75 (Moos & Moos, 2009), adaptētajai versijai M = 0,36; SD = 0,18. Apakšskala Kontrole – I sastāv no 6 pantiem: 20; 30; 40; 50; 60; 70; 80. Lai gan Standartizētā Kronbaha alfa ir zema tomēr, ņemot vērā Raščevskas norādi, ka ir arī pieļaujami pētījumi, kuriem KRONBAHA alfa ir zemāka par 0,5 (Raščevska, 2005), tiek nolemts, ka apakšskala Kontrole - I izmantojama turpmākajā pētnieciskajā darbā.

Faktoriālā validitāte

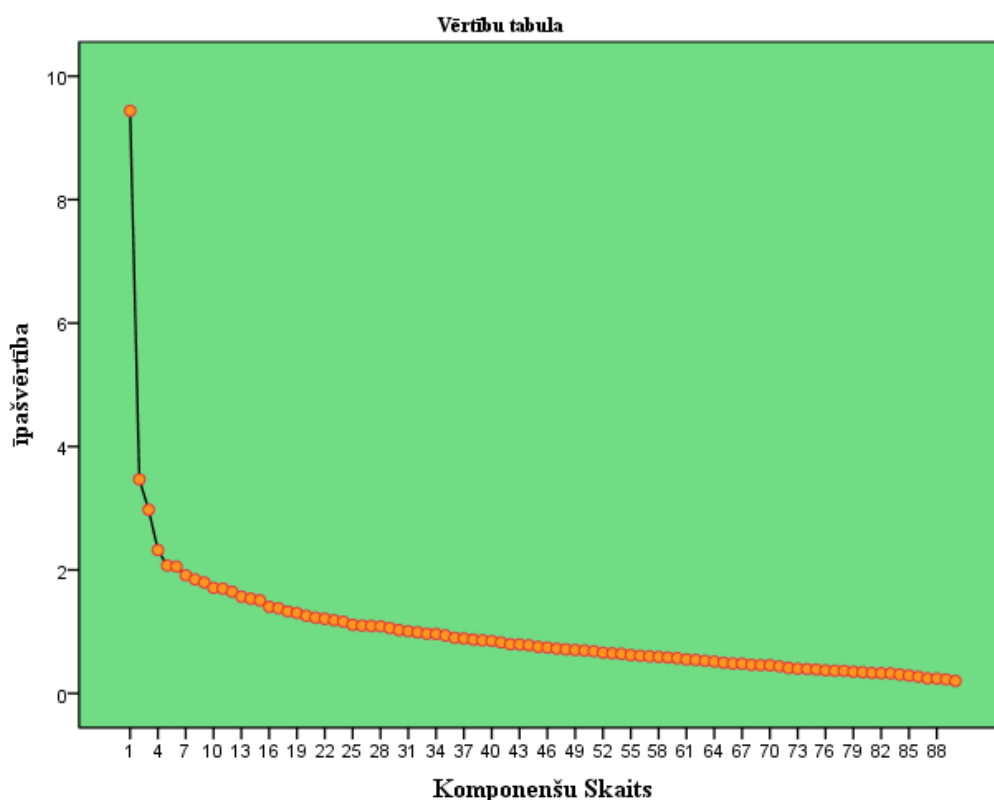
Pantu faktoriālā analīze tika veikta ar Galveno komponentu analīzes metodi, izvēlēta Varimaksa rotācijas metode ar Kaisera normalizāciju. Analizējot faktoru sākuma īpašvērtības iegūst 31 faktoru, kuru īpašvērtība ir lielāka par 1. 31 faktora modelis izskaidro 62,76 % no kopējās pantu variācijas. Izdalot 10 faktoru modeli (skat.2. att.), tas izskaidro tikai 32,89 % no kopējās variācijas. 10 faktoru modeli neiekļaujas 32 panti. Analizējot 10 faktoru izdalīšanas attēlojumu grafiski var izdalīt 5 līknes lūzuma vietas, kas ļauj pieņemt pieņēmumu, ka panti veido 5 faktoru modeli, tas pats novērojams, ja faktoru izdalīšanas procesā netiek norādīts (ierobežots) izdalāmo faktoru skaits (skat. 1.att.). Tiek secināts, ka 10 faktoru modelis nepietiekami izskaidro kopējo variāciju un faktoranalīze nav apstiprinājusies. Kā jau norādīts iepriekš, ĢVS autori instrumenta rokasgrāmatā ziņo, ka faktori vairāk ir salikti pēc loģiskā principa nevis pēc psihometrisko rādītāju izmantošanas principiem (Moos & Moos, 2009).

1.att. ĢVS-I izdalītie faktori (bez faktoru skaita ierobežojuma)

Fig.2 The extracted factors of FES-I without quantity limitation of factors

Avots: Dombrovskis, 2014.

2.att. ĢVS-I izdalītie faktori (ar faktoru skaita ierobežojumu 10)

Fig.2 The extracted factors of FES-I with quantity limitation of 10 factors

Avots: Dombrovskis, 2014.

Konstruktu validitāte

Konstruktu validitāte tika pārbaudīta atbilstoši tiem kritērijiem, kādi ir izmantoti instrumenta oriģinālajā versijā, izstrādājot metodi. Mūs un Mūsa konstruktu validitātes pārbaudei izmantoja ĢVS-I faktoros Sadarbība - I, Ekspresija - I, Konflikti - I, Intelektuāli kulturālā orientācija - I, Orientācija uz aktīvu atpūtu - I, Morāli reliģiskais uzsvars - I (Moos & Moos, 2009).

Konstruktu validitātes pārbaudei tiek izvirzītas divas hipotēzes: 1) faktoriem Sadarbība - I un Ekspresija - I būtu negatīvi jākorrelē ar Konfliktiem - I, 2) Intelektuāli kulturālajai orientācijai - I, Orientācijai uz aktīvu atpūtu - I un Morāli reliģiskajam uzsvaram - I būtu jāveido savstarpēji pozitīvas korelācijas.

Iegūtie rezultāti: korelācija starp Sadarbību - I un Konfliktiem - I ir divpusēji statistiski nozīmīgi negatīva ($r_s = -0,37$; $p < 0,01$) un korelācija starp Ekspresija - I un Konfliktiem - I ir divpusēji statistiski nozīmīga negatīva ($r_s = -0,21$; $p < 0,01$), izvirzītā hipotēze ir pierādījusies. Korelācija starp Intelektuāli – kulturālo orientāciju - I un Orientāciju uz aktīvu atpūtu - I ir divpusēji statistiski nozīmīga ($r_s = -0,43$; $p < 0,01$) un arī starp Intelektuāli – kulturālo orientāciju - I un Morāli reliģisko uzsvaru - I ir divpusēji statistiski nozīmīga ($r_s = -0,12$; $p < 0,01$). No

iegūtajiem rezultātiem var secināt, ka ĢVS-I formas konstruktū validitāte ir pierādīta.

Tika salīdzināti ĢVS-I formas apakšskalū savstarpējās korelācijas ar instrumenta autoru datiem par apakšskalū savstarpējām korelācijām. Instrumenta autori gan nav norādījuši korelācijas nozīmības līmeņus un metodi. Mūs un Mūsa norāda (Moos & Moos, 2009), ka Sadarbībai jākorelē ar Ekspresiju, Intelektuāli kulturālo orientāciju, Organizāciju. Pēc adaptācijas datiem Sadarbība - I korelē ar Ekspresiju - I ($r_s = 0,25$; $p < 0,01$), autoru norādītie dati pieaugušajiem ($r = 0,40$). Korelācija starp Intelektuāli kulturālo orientāciju - I un Sadarbību - I ($r_s = 0,35$; $p < 0,01$), autoru norādītie dati pieaugušajiem $r = 0,38$. Korelācija starp Sadarbību - I un Organizāciju - I ($r_s = 0,39$; $p < 0,01$), autoru norādītie dati pieaugušajiem $r = 0,41$. Intelektuāli kulturālajai orientācijai - I un Orientācijai uz aktīvu atpūtu - I arī būtu savstarpēji jākorelē. Šī korelācija adaptācijas procesā: $r_s = 0,43$; $p < 0,01$.

Tādējādi var secināt, ka ĢVS-I adaptētās versijas faktoru savstarpējā korelācija ir ļoti tuva autoru (Moos & Moos, 2009) norādītajiem oriģināldatiem, kas apliecina, ka adaptētā versija kopumā ir veiksmīgi adaptēta un ir tuva oriģinālajam instrumentam.

1.tab. ĢVS - I testa – retesta rezultāti.

Tab.1 FES – I results of Test – Retest

Pētījuma instruments	Apakšskalās	Normālie parametri		Kolmogorova-Smirnova Z tests	Divpusējās nozīmības līmenis
		Vidējie	Standartnovirze		
ĢVS - I	Sadarbība I	0,92	0,13	7,13	$p < 0,01$
	Ekspresija I	0,71	0,17	3,55	$p < 0,01$
	Konflikti I	0,08	0,14	8,03	$p < 0,01$
	Neatkarība I	0,54	0,22	4,17	$p < 0,01$
	Orientācija uz sasniegumiem I	0,52	0,16	3,13	$p < 0,01$
	Intelektuāli kulturālā orientācija I	0,76	0,20	3,94	$p < 0,01$
	Aktīva atpūta I	0,83	0,19	4,90	$p < 0,01$
	Morāli reliģiskais uzsvārs I	0,49	0,26	2,70	$p < 0,01$
	Organizēšana I	0,84	0,15	5,33	$p < 0,01$
	Kontrole I	0,36	0,18	3,32	$p < 0,01$

Secinājumi Conclusion

Izvērtējot šīs skalās iekšējo saskaņotību, faktoriālo, diverģento un konverģento validitāti var secināt, ka adaptētā ĢVS-I atbilst svarīgākajām testu psihometriskajām prasībām (Raščevska, 2005). Tā ir uzskatāma par validu un turpmāk ir izmantojama pētniecībā un praktiskajā darbā.

Summary

In the article "Satisfaction with Family Environment: The adaptation of Ideal form of Family Environment Scale in The cultural environment of Latvia", author presents with results and way of adaptation of Family Environment Scale – I form (FES-I) in cultural environment of Latvia, because this tool wasn't adapted. Representative sample of research make up 501 respondents in age from 18 to 27 ($M = 20,33$; $SD = 1,94$). At the same time author shows how to determine satisfaction with family environment using the Satisfaction with Family Environment – Real form and FES – I form.

In the process of adaptation are compared the results gotten during the adaptation with original FES – I tool designed by Moos and Moos.

Subscale Cohesion – I consist of items: 1; 11; 21; 31; 41; 51; 61; 71; 81. Apakšskala Expressiveness – I consist of 7 items: 2; 22; 32; 42; 52; 62; 82. Subscale Conflict – I consist of 8 items: 3; 23; 33; 43; 53; 63; 73; 83. Subscale Independence – I consist of 5 items: 4; 14; 24; 34; 54. Subscale Achievement orientation – I consist of items: 5; 15; 35; 45; 65; 75. Subscale Intellectual – cultural orientation- I consist of 9 items: 6; 16; 26; 36; 46; 56; 66; 76; 86. Subscale Active – recreational orientation - I consist of 9 items: 7; 17; 27; 37; 47; 57; 67; 77; 87. FES - I Subscale Moral – religious emphasis – I consist of 8 items: 8; 18; 28; 38; 48; 58; 78; 88. Subscale Organization - I consist of 9 items: 9; 19; 29; 39; 49; 59; 69; 79; 89. FES- I Subscale Control - I consist of 6 items: 20; 30; 40; 50; 60; 70; 80.

At conclusion can say that the FES – I the main methods of statistic which are recommended for processes of tests' adaptation - Cronbach alpha; factorial, divergent and convergent validity, linguistic validity is appropriated requirements and tool can be used for future research.

Literatūra References

- Adam, B., Ramli, M., Jamaiah, H., Noor Azimah, M., & Khairani, O. (2010). *Comparison of Family Environmental Scale (FES) subscales between Malaysian setting with the original dimension of FES*. Clinical Research Centre, Ministry of Health Kulliyah Of Medicine, International Islamic University Malaysia, Faculty of Medicine, UKM Medical Centre.
- Dombrovskis, A., (2014). *Latvijas sieviešu feministiskās identitātes dimensijas prognozējošie faktori*. Npublicēts promocijas darbs. Daugavpils Universitāte.
- Moss, R. H., & Moos, B. S. (2009). *Family Environment Scale. Manual and sampler set: Development, applications and research*. (4th Ed.). Published by Mind Garden, Inc.
- Raševska, M. (2005). *Psiholoģisko testu un aptauju konstruēšana un adaptācija*. Rīga: Raka